

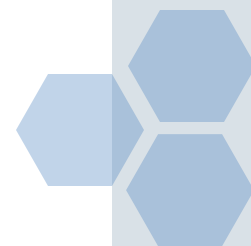
Абай атындағы ҚазҰПУ Химия кафедрасы

Периодтық жүйедегі элементтер химиясы пәні

№ 2 дәріс VII – А топша элементтері

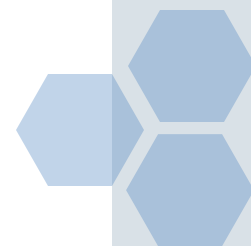
**Лектор: х.ғ.к., қауымдастырылған
профессор Мукатаева Ж.С.**

ДӘРІСТІҢ ЖОСПАРЫ:

- 1. VII – A топша элементтеріне жалпы сипаттама.**
- 2. Фтор, хлор, астат, бром, йод және олардың қосылыстарының таралуы, алынуы, физикалық және химиялық қасиеттері**

Периодтар	Группа	Д.И. Менделеев жа саған химиялық элементтердің периодтық жүйесі						A VII B		A VIII B				
1	1	(H)	A II B	A III B	A IV B	A V B	A VI B	H 1 1,00794 Hydrogenium Cутері	He 2 4,002602 Helium Гелий	Периодтық заңды 1869 жылы Д.И. Менделеев ашты				
2	2	Li 3 6,941 Lithium Литий	Be 4 9,01218 Beryllium Бериллий	B 5 10,811 2s²2p¹	C 6 12,011 2s²2p²	N 7 14,0067 2s²2p³	O 8 15,9994 2s²2p⁴	F 9 18,998403 2s²2p⁵	Ne 10 20,179 2s²2p⁶	Элементтің табылуды Атомдық массасы Элемент аты Электрондардың толқын және олар әрі толған деңгейлеріне таралып орналасуы Ca 40,078 Calcium Кальций 20 4s¹				
3	3	Na 11 22,98977 3s¹	Mg 12 24,308 3s²	Al 13 26,98154 3s²3p¹	Si 14 28,0868 3s²3p²	P 15 30,97376 3s²3p³	S 16 32,066 3s²3p⁴	Cl 17 35,483 3s²3p⁵	Ar 18 39,948 3s²3p⁶					
4	4	K 19 39,0983 4s¹	Ca 20 40,078 4s²	Sc 21 44,95591 3d¹4s²	Ti 22 47,88 3d²4s²	V 23 50,9415 3d³4s²	Cr 24 51,9961 3d⁵4s¹	Mn 25 54,9380 3d⁵4s²	Fe 26 55,847 3d⁶4s²		Co 27 58,9332 3d⁷4s²	Ni 28 58,69 3d⁸4s²		
4	5	Zn 30 65,38 3d¹⁰4s²	Ga 31 69,723 4s²4p¹	Ge 32 72,64 4s²4p²	As 33 74,9216 4s²4p³	Se 34 78,96 4s²4p⁴	Br 35 79,904 4s²4p⁵	Kr 36 83,80 4s²4p⁶						
5	6	Rb 37 85,4678 5s¹	Sr 38 87,62 5s²	Y 39 88,9059 4d¹5s²	Zr 40 91,224 4d²5s²	Nb 41 92,9064 4d⁴5s¹	Mo 42 95,94 4d⁵5s¹	Tc 43 [98] 4d⁵5s²	Ru 44 101,07 4d⁷5s¹	Rh 45 101,065 4d⁸5s¹	Pd 46 106,42 4d⁹5s¹			
5	7	Ag 47 107,8682 4d¹⁰5s¹	Cd 48 112,41 4d¹⁰5s²	In 49 114,82 5s²5p¹	Sn 50 118,710 5s²5p²	Sb 51 121,76 5s²5p³	Te 52 127,60 5s²5p⁴	I 53 126,9045 5s²5p⁵	Xe 54 131,29 5s²5p⁶					
6	8	Cs 55 132,9054 6s¹	Ba 56 137,33 6s²	* 71 Lu 174,967 4f¹⁴5d¹6s²	Hf 72 178,49 5d²6s²	Ta 73 180,9479 5d³6s²	W 74 183,85 5d⁴6s²	Re 75 186,207 5d⁵6s²	Os 76 190,2 5d⁶6s²	Ir 77 192,22 5d⁷6s²	Pt 78 195,08 5d⁹6s¹			
6	9	Au 79 196,9665 5d¹⁰6s¹	Hg 80 200,59 5d¹⁰6s²	Tl 81 204,383 6s²6p¹	Pb 82 207,2 6s²6p²	Bi 83 208,9804 6p³6s²	Po 84 [209] 6p⁴6s²	At 85 [210] 6p⁵6s²	Rn 86 [222] 6p⁶6s²					
7	10	Fr 87 [223] 7s¹	Ra 88 [226] 7s²	** 103 Lr [260] 5f¹⁴6d¹7s²	Db 104 [261] 6d³7s²	Jl 105 [262] 6d⁴7s²	Rf 106 [263] 6d⁵7s²	Bh 107 [264] 6d⁶7s²	Hs 108 [265] 6d⁷7s²	Mt 109 [266] 6d⁸7s²	Ds 110 [271] 6d⁹7s²			
		111 Rg [272] 7s²	112 Cn [285] 7s²	113 Nh [286] 7s²6p¹	114 Fl [289] 7s²6p²	115 Mc [289] 7s²6p³	116 Lv [292] 7s²6p⁴	117 Ts [294] 7s²6p⁵	118 Og [294] 7s²6p⁶					
ЛАНТАНОИД АР+ 57-70	57 La 138,91 Lanthanum Лантан	58 Ce 140,12 Cerium Церий	59 Pr 140,9077 Praseodymium Прозеродим	60 Nd 144,24 Neodymium Неодим	61 Pm [145] Promethium Прометий	62 Sm 150,36 Samarium Самарий	63 Eu 151,96 Europium Европий	64 Gd 157,25 Gadolinium Гадолиний	65 Tb 158,925 Terbium Тербий	66 Dy 162,5 Dysprosium Диспрозий	67 Ho 164,9304 Holmium Гольмий	68 Er 167,26 Erbium Эрбий	69 Tm 168,9342 Thulium Тулий	70 Yb 173,04 Ytterbium Иттербий
АКТИНОИД Р+ 89-102	89 Ac 227 Actinium Актиний	90 Th 232,0382 Thorium Торий	91 Pa 231,0369 Protactinium Протактиний	92 U 238,0289 Uranium Уран	93 Np 237,0482 Neptunium Нептуний	94 Pu [244] Plutonium Плутоний	95 Am [243] Americium Америций	96 Cm [247] Curium Кюри	97 Bk [247] Berkelium Берклий	98 Cf [251] Californium Калифорний	99 Es [252] Einsteinium Эйнштейний	100 Fm [257] Fermium Фермий	101 Md [258] Mendelevium Менделеев	102 No [259] Nobelium Нобелий

1- кесте . VIIB – топша элементтерінің қасиеттері

Қасиеттері	F	Cl	Br	I	At
Рет нөмірі	9	17	35	53	85
Салыстырмалы атомдық массасы, нм	18,98	35,45	79,90	126,9	210
Валентік электрондар	$2s^2 2p^5$	$3s^2 3p^5$	$4s^2 4p^5$	$5s^2 5p^5$	$6s^2 6p^5$
Электронға жақындығы, ЭВ	3,60	3,80	3,54	3,39	-
Салыстырмалы электртерістік	4,10	2,83	2,74	2,21	1,90
Балқу температурасы, °C	-220	-101	-7	+133	-227

ФТОР

9

F

18,998
ФТОР

Атомдық қасиеттері

Э/К $1s^2 2s^2 2p^5$

А/Р 73 пм И/Р 133 пм

ЭТ 3,98

И/Э 1680 кДж/моль

Т/Д -1, 0

Изотоптары: ^{19}F (^{14}F – ^{31}F)

Алынуы

- $\text{K}(\text{HF}_2) = \text{H}_2 + \text{F}_2 + \text{KF}$ (электролиз)
- $2\text{K}_2\text{MnF}_2 + 4\text{SbF}_5 = 4\text{KSbF}_6 + 2\text{MnF}_3 + \text{F}_2$
- Синтездеген: А. Муассан (1886)
- Атауы: *Ftoros*– «бұзғыш» сөзі.

Химиялық қасиеттері

- $\text{F}_2 + \text{H}_2 = 2\text{HF}$ $\text{F}_2 + \text{nO}^\circ = \text{O}_\text{n}\text{F}_2$
- $5\text{F}_2 + \text{Cl}_2 = 2\text{ClF}_5$ $3\text{F}_2 + \text{S} = \text{SF}_6$
- $\text{Xe} + \text{F}_2 = \text{XeF}_2$ $\text{F}_2 + 2\text{Na} = 2\text{NaF}$
- $\text{F}_2 + 2\text{NaCl} = 2\text{NaF} + \text{Cl}_2$ $2\text{F}_2 + \text{SiO}_2 = \text{SiF}_4 + \text{O}_2$
- $4\text{F}_2 + 6\text{NaOH} = \text{OF}_2 + 6\text{NaF} + 3\text{H}_2\text{O} + \text{O}_2$
- $2\text{F}_2 + 4\text{HClO}_4 = 4\text{ClO}_3\text{F} + \text{O}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$

Физикалық қасиеттері

қатты   сұйық   газ
-219°C   -188°C

F_2 – ашық-сары түсті екіатомды газ. $d=1,696$ г/л. Өте улы.

Бейметалл, жануды қолдайды;
Аз концентрацияда озон, хлордың иісіне ұқсайды.

Қолданылуы

Фреондар
алуда

Металдар
фторидін
алуда

Фторо-
пластар
алуда

Медицинада
фторлы
препарат-
тар

Ракета
отынында
тотықтырғыш

Таралуы (элемент күйінде)

Ғарыш 0,04%
Жер қыртысы 0,054 %
Адам денесі 0,0037 %
Теңіз суы 0,0001 %

Табиғатта *флюорит*
минералы құрамында
кездеседі.

Фтор және оның қосылыстарының химиялық қасиеттері

Химиялық қасиеттері	Реакция теңдеуі
Фтор сутегімен қараңғы жердің өзінде қопарылыс бере әрекеттеседі	$H_2 + F_2 = 2HF$
Ол сумен әрекеттескен кезде одан сутегін тартып алады да күлгін сәуле шығарып жанады:	$2F_2 + 2H_2O = 4HF + O_2$
Фтор қалған галогендерді олардың қосылыстарынан ығыстырады:	$F_2 + 2MeHal = 2MeF + Hal_2 \quad (Hal = Cl, Br, I)$ $F_2 + 2NaCl = Cl_2 + 2NaF$
Қыздырғанда фтор хлормен, криптонмен, ксенонмен әрекеттеседі. Бейметалдар фтормен қосылыстарында жоғары тотығу дәрежесін көрсетеді:	$S + 3F_2 = SF_6$ $Si + 2F_2 = SiF_4$ $2P + 5F_2 = 2PF_5$ $Xe + F_2 = XeF_2$ $Cl_2 + F_2 = 2ClF$
Фтор сілтілермен әрекеттеседі:	$2F_2 + 2NaOH = 2NaF + H_2O + OF_2$ OF_2 - түссіз, улы газ, күшті тотықтырғыш
Фтор оксидтерден оттегін бөледі:	$SiO_2 + 2F_2 = SiF_4 + O_2$

Фтор және қосылыстарының қолданылуы

Қосылыс	Қолдану саласы
Фтор	Фтор тоңазытқышқа қолданылатын фреонның (CCl_2F_2) құрамына кіреді. Ол фторопластар (тефлон) алу үшін қажет.
Криолит Na_3AlF_6	Фтордың табиғи қосылысы — криолит Na_3AlF_6 — алюминий алу үшін қолданылады. Фтор қосылыстары тіс пасталарында қоспа ретінде қолданылады, олар кариес ауруларын болдырмауға көмектеседі.
Натрий фториді NaF және натрий кремнефториді $\text{Na}_2[\text{SiF}_6]$	Улы болғандықтан зиянкестермен күресуде, ағашты өңдеу үшін пайдаланылады.
Фтор қосылыстары	Фтор қосылыстары тіс пасталарында қоспа ретінде қолданылады, олар кариес ауруларын болдырмауға көмектеседі.

Х Л О Р

17

Cl

35,45

ХЛОР

Атомдық қасиеттері

Э/К $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^5$

А/Р 99 пм И/Р 167 пм, 41 пм

ЭТ 3,16

И/Э 1255 кДж/моль

Т/Д -1, 0, +1, +3, +5, +7

Изотоптары: ^{35}Cl , ^{37}Cl

Физикалық қасиеттері

● ●
 Cl_2 - екіатомды
молекула

қатты | сұйық | газ
-101°C | -35°C

Хлор - ашық жасыл-сары түсті, өте улы, тұншықтырғыш, ауадан ауыр газ, химиялық өте белсенді галоген, тотықтырғыш. $d = 3,21 \text{ г/л}$.

Таралуы (элемент күйінде)

Ғарыш 0,0001 %
Жер қыртысы 0,17 %
Адам денесі 1,2 %
Метеорит 0,38 %

Минералдары:
- галит, сильвин,
сильвинит, бишофит,
карналлит, каинит
, т.б.

Алынуы

- Электролиз: $2\text{NaCl} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{NaOH} + \text{H}_2 + \text{Cl}_2$
- Зертханада: $\text{MnO}_2 + 4\text{HCl} \rightarrow \text{MnCl}_2 + 2\text{H}_2\text{O} + \text{Cl}_2$
- Алғаш синтездеген: Дж. Пристли, Шееле.
- Атауы: *Chlorum* - «жасыл».

Химиялық қасиеттері

- $\text{Cl}_2 + \text{H}_2 = 2\text{HCl}$ $3\text{Cl}_2 + 2\text{Sb} = 2\text{SbCl}_3$
- $\text{Cl}_2 + n\text{H}_2\text{O} = \text{Cl}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ $\text{Cl}_2 + \text{Br}_2 = 2\text{BrCl}$
- $\text{Cl}_2 + 2\text{NaOH}_{(\text{салқын})} = \text{NaCl} + \text{NaClO} + \text{H}_2\text{O}$
- $3\text{Cl}_2 + 6\text{NaOH}_{(\text{ыстық})} = 5\text{NaCl} + \text{NaClO}_3 + 3\text{H}_2\text{O}$
- $\text{Cl}_2 + 2\text{O}_3 = 2\text{ClO}_3$ $3\text{Cl}_2 + 2\text{P} = 2\text{PCl}_3$
- $\text{Cl}_2 + 2\text{NaI} = 2\text{NaCl} + \text{I}_2$

Қолданылуы

ПВХ
өндірісінде

Хлорлы
ағартқыш
өндірісінде

Суды
хлорлауда

Тұз
қышқылы
өндірісінде

Хлор-
органикалық
заттар
алуда

Хлор және қосылыстарының химиялық қасиеттері

Химиялық қасиеттері	Реакция теңдеуі
Сутегі хлорда жанып хлорсутегін түзеді. Бұл реакция күн сәулесі әсерінен тізбекті реакция түрінде өте жылдам (қопарылыс бере) жүреді.	$H_2 + Cl_2 = 2HCl$
Ол - күшті тотықтырғыш. Металдармен тікелей әрекеттесіп хлоридтер түзеді:	$2K + Cl_2 = 2KCl$
Галогендер өзара реакцияға түседі:	$Cl_2 + Br_2 \rightarrow 2BrCl$
Хлор суық суда диспропорцияланып, екі тұрақты тотығу дәрежесіне (+1 және - 1) дейін өзгереді:	$Cl_2 + H_2O \rightleftharpoons HCl + HClO$
Ыстық суда хлор өзінің тотығу дәрежесін -1 және +5-ке дейін өзгертеді:	$Cl_2 + 6H_2O \rightleftharpoons 5HCl + HClO_3$
Хлорлылау қышқылдың тұздарын гипохлориттер дейді. Олар хлорды сілті ерітіндісіне сіңірген кезде түзіледі.	$Cl_2 + 2KOH = KClO + KCl + H_2O$
Хлорлы қышқылының тұздарын хлораттар дейді. Маңызды тұздарының бірі калий хлораты (Бертолле тұзы). Оны ыстық концентрлі калий гидроксиді ерітіндісіне хлорды сіңіру арқылы алады:	$3Cl_2 + 6KOH = KClO_3 + 5KCl + 3H_2O$

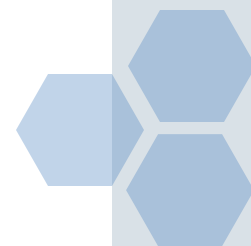
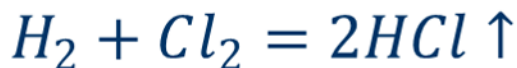
Хлорсутегі және тұз қышқылы

Хлорсутегін зертханада құрғақ натрий хлоридін концентрлі күкірт қышқылымен әсер етіп алады:

Бұл реакцияны техникада біршама жоғары температурада (700-800°C) жүргізеді. Бұл - хлорсутегін алудың сульфат әдісі.

Техникада хлорсутегін синтез әдісімен алады:

Хлордың оттекті қосылыстары

Хлор оттегімен тікелей әрекеттеспейді, ал оның оттекті қосылыстарын қосымша жолмен алады. Оттекті қосылыстарында хлор оң тотығу дәрежесін көрсетеді. Хлордың мына оттекті қышқылдары белгілі:

хлорлылау – HClO (хлордың тотығу дәрежесі +1);

хлорлау - HClO_2 (хлордың тотығу дәрежесі +3);

хлорлы - HClO_3 (хлордың тотығу дәрежесі +5);

хлор - HClO_4 (хлордың тотығу дәрежесі +7).

Хлордың тотығу дәрежесі артқан сайын, олардың тұрақтылығының артып, тотықтырғыш қасиетінің кемитіні байқалады:

+1   +3   +5   +7

тұрақтылығы, күші артады,

тотықтырғыш қасиеті кемиді

Хлор және қосылыстарының қолданылуы

Қосылыс	Қолдану саласы
Таза хлор	Дезинфекция, ауыз суын залалсыздандыру үшін пайдаланылады. Алайда, хлорды суды зарарсыздандыру үшін қолдану толық қауіпсіз емес, осы мақсатта озонды қолданған дұрыс.
Хлордың химия өнеркәсібі үшін де маңызы зор.	тұз қышқылын алу, органикалық синтезде пластмассалар мен синтетикалық талшықтар, резеңкелер, бояғыштар, еріткіштер және басқа заттарды өндіру үшін пайдаланылады. Көптеген хлор бар қосылыстар ауыл шаруашылығында зиянкестермен күресу үшін қолданылады.
Хлоридтері аса маңызды шикізат.	$NaCl$ - натрий гидроксидін, тұз қышқылын, хлор, сода алу үшін, металлургияда, сабын өндіруде; $ZnCl_2$ – металдарды дәнекерлеу, ағаштарды (шпал) өңдеу үшін; $AgCl$ – фотоматериалдар жасауда қолданады. KCl – бағалы минералды тыңайтқыш. Барий хлорді $BaCl_2 \cdot 2H_2O$ – жақсы инсектицид.

АСТАТ

85

At

[210]

АСТАТ

Атомдық қасиеттері

Э/К [Xe] 4f¹⁴ 5d¹⁰ 6s² 6p⁵

А/Р 145 пм И/Р 62 пм

ЭТ 2,20

И/Э 899 кДж/моль

Т/Д -1, +1, +3, +5, +7

Изотоптары: ²⁰⁷At–²¹¹At

КБО

Физикалық қасиеттері

Ең ұзақ өмір сүретін ²¹⁰At изотопының жартылай ыдырау периоды небәрі 8,3 сағатты құрайды.

қатты | сұйық | газ
230°C | 302°C

At₂ – сұр, металдық жылтыры бар, ұшқыш, радиоактивті галоген. Бензол мен CCl₄-те ериді. Металдық кристалл түзеді. d=8,91–8,95 г/см³.

Таралуы (элемент күйінде)

Ғарыш –
Жер қыртысы –
Күн –
Теңіз суы –
Адам денесі –

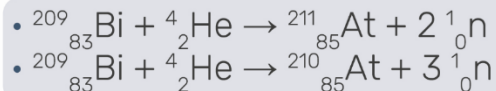

Минералдары:

Жер қыртысындағы жалпы мөлшері 30 г-нан аз.

Уран мен торий минералдарында аздап бар.

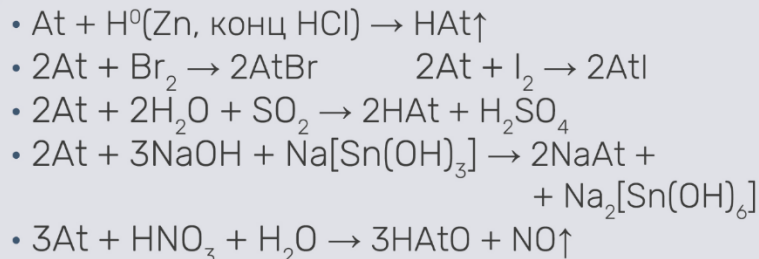
Алынуы

• Ашқан: Д. Корсон, Маккензи, Сегре (1940)

• Атауы: грек. *Astatos* – «тұрақсыз» сөзі.

Химиялық қасиеттері

Қолданылуы

Қазіргі уақытта астаттың ғылыми зерттеулерден өзге қолданылыс аясы жоқ.

Б Р О М

35

Br

79,904

БРОМ

Атомдық қасиеттері

Э/К $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 3d^{10} 4s^2 4p^5$
 А/Р 119 пм И/Р 47 пм, 196 пм
 ЭТ 2,96
 И/Э 1142 кДж/моль
 Т/Д -1, 0, +1, +3, +5, +7
 Изотоптары: ^{79}Br , ^{81}Br

Физикалық қасиеттері

Күйдіргіш

Улы

Қоршаған ортаға
зиянды

қатты сұйық газ
-7,25°C 59,2°C

Br_2 - химиялық белсенді бей-металл, ауыр, қызыл-қоңыр түсті күйдіргіш сұйықтық. Ұшқыш әрі улы зат.
 $d=3,102 \text{ г/см}^3$.

Таралуы (элемент күйінде)

Ғарыш $7 \times 10^{-7} \%$
 Жер қыртысы $3 \times 10^{-4} \%$
 Күн -
 Теңіз суы $6,7 \times 10^{-3} \%$
 Адам денесі $2,9 \times 10^{-4} \%$

Минералдары:
 бромаргирит, йодобро-
 мит, эмболит, т.б.
 Теңіз, мұхит суында
 кездеседі.

Алынуы

- $\text{NaBr} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{HBr} \uparrow + \text{NaHSO}_4$
 $2\text{HBr} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{Br}_2 \uparrow + \text{SO}_2 \uparrow + 2\text{H}_2\text{O}$
- Ашқан: А.Ж.Балар (1826)
- Атауы: грек. *bromos*- «сасық иіс».

Химиялық қасиеттері

- $\text{Br}_2 + n\text{H}_2\text{O} \leftrightarrow \text{Br}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ $\text{Br}_2 + \text{H}_{2(t)} \rightarrow 2\text{HBr}$
- $\text{Br}_2 + 2\text{NaOH}_{(\text{сұйыл.})} \rightarrow \text{NaBr} + \text{NaBrO} + \text{H}_2\text{O}$
- $3\text{Br}_2 + 6\text{NaOH}_{(\text{конц.})} \rightarrow 5\text{NaBr} + \text{NaBrO}_3 + 3\text{H}_2\text{O}$
- $\text{Br}_2 + \text{F}_2 \rightarrow \text{BrF}, \text{BrF}_3, \text{BrF}_5$ $3\text{Br}_2 + 2\text{Al} \rightarrow 2\text{AlBr}_3$
- $\text{Br}_2 + 2\text{NaI} \rightarrow 2\text{NaBr} + \text{I}_2$ $\text{Br}_2 + \text{Cl}_2 \rightarrow 2\text{BrCl}$
- $\text{Br}_2 + \text{H}_2\text{S} \rightarrow 2\text{HBr} + \text{S}$ $\text{Br}_2 + \text{I}_2 \rightarrow 2\text{IBr}$

Қолданылуы

Органи-
калық
синтезде

Бром суы
қанықпаған
орг. қосыл-ды
анықтауда

Полимер
өндірісінде

Медици-
дана
дәрілер
құрамында

Өртсөн-
діргіш
заттар
құрамында

Й О Д

53

I

126,904
ЙОД

Атомдық қасиеттері

Э/К [Kr] 4d¹⁰ 5s² 5p⁵

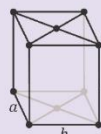
А/Р 136 пм И/Р 50 пм, 220 пм

ЭТ 2,66

И/Э 1008 кДж/моль

Т/Д -1, 0, +1, +3, +5, +7

Изотоптары: ¹²⁷I

ортотромбты

Алынуы

- Йодид тұздардан: $2I^- + Cl_2 \rightarrow 2Cl^- + I_2$
- $8KI + 9H_2SO_4 \rightarrow 4I_2 \downarrow + H_2S \uparrow + 4H_2O + 8KHSO_4$

- Ашқан: Б.Куртуа (1811)
- Атауы: грек. *iodes* - «күлгін» сөзі.

Химиялық қасиеттері

- $I_2 + H_2 \rightarrow 2HI$ $I_2 + F_2 \rightarrow IF_3, IF_5$
- $I_2 + 2H_2O \leftrightarrow HI + HIO$ $I_2 + 5H_2O_2 \leftrightarrow HIO_3 + 4H_2O$
- $I_2 + 2NaOH_{(сұй)} \rightarrow NaI + NaIO + H_2O$
- $3I_2 + 6NaOH_{(ыст)} \rightarrow 5NaI + NaIO_3 + 3H_2O$
- $I_2 + 10HNO_{3(сұй)} \rightarrow 6HIO_3 + 10NO_2 \uparrow + 4H_2O$
- $I_2 + 2Na \rightarrow 2NaI$ $3I_2 + 2Al \rightarrow 2AlI_3$

Қолданылуы

Йодорганикалық қосылыстар синтезінде

Калий йодидін синтездеуге

Химиялық анализде (йодометрияда)

Спектроскопияда

Медицинада йодтың ерітіндісі антисептик

Физикалық қасиеттері

Йод - екіатомды күйде кездесетін улы қосылыс.

қатты

сұйық

газ

113,5°C

184,4°C

I_2 - күлгін-қара түсті металдық жылтыры бар, ұшқыш галоген. Суда нашар ериді, сублимацияға ұшырайды. Әлсіз тотықтырғыш әрі тотықсыздандырғыш. $d=4,93 \text{ г/см}^3$.

Таралуы (элемент күйінде)

Ғарыш $1 \times 10^{-7} \%$
Жер қыртысы $4,9 \times 10^{-5} \%$
Күн -
Теңіз суы $6 \times 10^{-6} \%$
Адам денесі $2 \times 10^{-5} \%$

Минералдары:

лаутарит, иодобромит, эмболит, майерсит, т.б. минералдары және теңіз суы құрамында кездеседі.

ЙОДТЫҢ АЛЫНУЫ

Зертханада йодты оның тұзына күштірек галогенмен әсер етіп алуға болады: $2NaI + Cl_2 = 2NaCl + I_2$

Йод пен сутектің әрекеттесуі тек күшті қыздырғанда жүреді, және реакция кері бағытта жүреді (эндотермиялық):

Йод сутегінің ерітіндісі – йодсутек қышқылы. Ол тұз қышқылына ұқсас қышқыл. Тұздарын йодидтер деп атайды. Күміс йодидінен басқа йодидтер суда ерімтал.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Оқу әдебиеттері:

Негізгі әдебиеттер

1. Шоқыбаев Ж.Ә., Каражанова Д.А. Жалпы химия. Оқу құралы. Алматы. 2023 ж. -358 б.
2. Шоқыбаев Ж. Ә. Бейорганикалық химия: оқу құралы . – Алматы : Абай атындағы ҚазҰПУ «Ұлағат», 2018. – 288 б.
3. Шоқыбаев Ж.Ә., Қаражанова Д.Ә., Оразбаева М.А. Бейорганикалық химияның теориялық негіздері және элементтер химиясы практикумы // Оқу құралы. Алматы. 2013.-248 б.,

Қосымша әдебиеттер:

1. Керімбаева К.З. Бейорганикалық химия. Оқу құралы.- Шымкент. 2015. -154 б.

Интернет ресурстары:

- 1.<http://www.chemport.ru>
- 2.<https://www.iprbookshop.ru/>
- 3.<https://www.chemport.ru/>
- 4.https://portal.tpu.ru/SHARED/v/VVMAMONTOV/Tab1/Obchaya_ximiya.pdf

БЕКІТУ СҰРАҚТАРЫ

<https://forms.gle/kkwBbuWFPUzTEnYP8>

